

ЕДНО

Светът в кълбото

*Чух разговарящите за какво говорят,
чух разговора за началото и края –
аз не говоря за началото и края!*

„Песен за мен самия“, Уолт Уитман*

Човек би си помислил, че вече е невъзможно да се открие нещо ново в света: създания, невиждани досега, такива чудатости, при които природата е отстъпила скромно назад пред своеволния пулс на фантастичното и смайващото. Казвам ви със сигурност, че те съществуват: под повърхността на водата има зверове с големината на слонове, със стотици крака, а скали, запалени в небесата, изгарят в пламтящия въздух, докато падат на земята. Има мъже с такива странни физически белези, че им се налага да покриват лицата си, за да вървят по улиците необезпокоявани, и жени с толкова особена външност, че живеят в стаи без огледала. Когато бях малка, баща ми ме държеше далече от подобни аномалии, въпреки че живеех в Кони Айлънд, над музея, който той притежаваше – Музея на необикновените неща.

Къщата ни бе разделена на две отделни части; едната половина, в която живеехме, и другата, в която се помещаваше изложението. Така на баща ми не му се налагаше никога да се разделя с това, което обича най-много на света. Беше добавил пристройка към оригиналната къща, построена през 1862 г., годината, в която Кони Айлънд и Бруклинската железопътна компания пускат първата редовна пътническа линия с файто-ни до града ни. Баща ми построи голяма зала, в която да показва наетите от него живи чудеса: те или изпълняваха уникални номера, или бяха родени със странности по телата и лицата и хората бяха готови да плащат, за да ги видят.

Баща ми бе едновременно и учен, и фокусник, но твърдеше, че можем да открием истинската си природа единствено в литературата. Бях още дете, когато ми даде да чета поезията на Уитман и пиесите на Шекспир. В тези велики произведения открих просветление и осъзнах, че всичко, което Бог е създал,

* Превод: Владимир Свинтила, 1992 г. – Б. пр.

е чудо, уникално само по себе си, такова, каквото е. Розата е кулминацията на красотата, но не повече от експонатите в музея на баща ми, умело аранжирани в големи стъклени буркани с формалдехид.

Представяната от него изложба бе единствена, неповторима в целия свят: съхранено тяло на съвършено оформено дете без очи, неродени маймуни близнаци, хванати за ръце, малък снежнобял алигатор с огромни челюсти. Често присядах на стълбището и се опитвах да зърна в мрака тези чудеса. Вярвах, че всяко от тези забележителни създания е било докоснато от Божията ръка и че всяко едно е изумително за човешкия вид, химн, отправян към нашия творец.

Когато се налагаше да мина през музея, за да стигна до малката стая с дървена ламперия, където татко държеше библиотеката си и ми четеше, той връзваше очите ми с шал, за да не се потреса от рафтовете с чудатости, които вкарваха тълпи посетители през вратите ни, особено през лятото, когато плажовете и по-големите паркове бяха препълнени с множество хора. Те идваха от Манхатън с файтони и с ферибота, едновременно пътуване със задвижвания с пара кораб или с улицните коли.

Но шалът, който баща ми използваше, бе от тънък муселин и ако държах очите си отворени, можех да виждам през плата. Пред мен се намираха купищата съкровища, които той бе събрал през годините: ръката с осем пръсти, човешкият череп с рога, запазените останки на дългоногата птица с пурпурна окраска, наречена лопатарка, камъни, чиито жили светеха в златистожълто в мрака, сякаш самите звезди бяха пленени в тях. Бях омагьосана от всичко, което бе необикновено: челюстта на древен слон, наречен мастодонт, и обувките на гигант, намерени в планините на Швейцария. Въпреки че от тези експонати ме побиваха тръпки от страх, сред тях се чувствах у дома. Все пак знаех, че животът, прекаран в музея, не е като този навън. Понякога сънувах сънища, в които стъклениците се спукват и по пода се излива тъмна смес от вода, сол и формалдехид. Когато се събуждах от тези кошмари, подгъвът на нощницата ми бе подгизнал и мокър. Това ме караше да се питам колко далеч бе всъщност реалният буден свят от света на сънищата.

Майка ми е починала от инфлуенца, когато съм била бебе, и въпреки че никога не съм я познавала, винаги когато сънувах ужасни, чудовищни твари и се събуждах треперееща и плачеща в леглото си, ми се приискваше да имам майка, която да ме обича. Все се надявах, че баща ми ще дойде вечер и ще ми запее приспивна песен, ще ме завие, сякаш съм неговото съкровище, също толкова ценно, колкото и експонатите, които често купуваше за огромни суми, но той бе прекалено зает и аз разбирах, че държи най-много на работата си. Бях покорна дъщеря, поне до определена възраст. Не ми бе позволено да си играя с други деца, които нямаше да разберат на какво място живея или как съм възпитана; не можех да ходя сама по улиците на Бруклин, където се мотаеха мъже, чакащи да нападнат невинни момичета като мен.

Много отдавна мястото, което индианците наричали Нарюиш, „земята без сенки“, било пуста земя, използвана зиме за пасбище на добитъка, конете и говедата. Холандците я нарекли Конайн Айланд, Заешкия остров, и не проявявали голям интерес към песъчливите ѝ брегове. Сега някои твърдят, че Кони Айлънд е станало порочно място, приличащо на Содом, където хората мислят само как да си доставят удоволствия. Някои богаташки райони, като Брайтън Бийч и Манхатън Бийч, където милионерите си строят имотите, имат собствени влакове дотам с кондуктори на заплаща, които се грижат да държат изметта надалече. Влаковете за простосмъртните тръгват от гарата на Бруклинския мост и за малко повече от половин час стигат до кварталите покрай брега. Вече се строи метро, което се очаква да тръгне под Ийст Ривър през 1908 г., така че през летните месеци още и още тълпи ще могат да се спасяват от бруталната жегата в Манхатън. Островът е противоречиво място – на единия край са порочните райони, в които мъжете могат да се забавляват и да изневеряват в домовете с лоша репутация и в танцувалните салони, а в другия – железните навилони и прис-

тани, където великият Джон Филип Суза* довел оркестъра си да свири под звездите в годината, в която съм се родила.

Кони Айлънд най-вече бе място на мечтите, с несравними забавления, скоростни влакчета, които отричаха законите на гравитацията, с концерти и хазартни игри, бални зали с толкова много електрически лампи, че блестяха като обхванати от пожар. Тук някога, докато не изгорял, гордо се бе издигал на височина 162 фута** хотел във формата на слон; тук е било построено първото в света скоростно влакче, „Скоростната железница“, поставила началото на все по-сложни и по-диви забавления.

Големите увеселителни паркове бяха „Стипълчейз“ и Луна-паркът, чиято главна атракция – прочутият кон Кинг – скачаше от висока платформа в басейн с вода. На Сърф авеню имаше място, подходящо наречено „Страната на чудесата“ – парк, който се строеше и скоро щеше да се издигне над улицата, така че щяхме да виждаме кулите му от пътеката в градината ни. По Сърф авеню имаше стотици други атракционни, чак до Оушън паркуей – толкова много забавления, че не знаех как хората успяват да изберат къде да отидат. За мен най-хубавите съоръжения бяха въртележките, с техните магически украсени и натруфени животни, голяма част от които бяха направени от украински занаятчии евреи. Въртележката „Ел Дорадо“, която бе поставена в началото на парка „Страната на чудесата“, бе наистина смайваща, с три реда животни от всякакъв вид. Любими ми бяха тигрите – толкова яростно искряха зелените им очи, с дълбока вътрешна светлина, и, разбира се, кончетата, със свободно веещите се гривии – бяха така реални, че наистина си представях как, ако някога ми бъде позволено да се кача на някое от тях, ще се понеса на него в далечината и никога няма да се върна.

Навсякъде из Бруклин имаше електричество, виещо се като змия и превръщащо нощта в ден. Силата му бе очевидна – бе направена демонстрация с електризирането с ток на горкия

* Джон Филип Суза (1854 – 1932) – американски композитор и диригент, наричан Краля на марша. Автор на националния марш на САЩ – *The Stars and stripes Forever*. – Б. пр.

** 1 фут = 0.30 м 162 фута са равни на 50 м. – Б. пр.

слон на име Топси, който бе нападнал своя жесток и измъчващ го дресьор.

Нямах още десет години, когато Едисон реши да докаже, че неговата форма на електричество е безопасна, заявявайки по този начин, че съперникът му, Уестингхаус, е произвел нещо опасно за света. Щом методът на Уестингхаус може да убие един пахидерм*, какво ли ще стори на обикновен човек?

Случи се така, че бях там в онзи ден, прибирах се у дома от пазара с нашата икономка Морийн. Въпреки че бе януари и дяволски студено, имаше огромна трескава тълпа, събрала се, за да види екзекуцията.

– Не спирай – каза Морийн, без да забавя ход, дърпайки ме за ръката. Беше облечена с вълнено палто и с най-ценното си притежание – зелена филцова шапка, купена от известен шапкар от Трийсет и втора улица в Манхатън. Очевидно бе отвратена от атмосферата, наситена с желание за кръв. – Хората винаги ще те разочароват със своята жестокост.

Не бях убедена, че е права, защото в тълпата можеше да се открие и състрадание. Забелязах момиче, седящо на пейка заедно с майка си. То се взираше в горкия Топси и плачеше. Не откъсваше очи от него, наскърбен малък ангел с гневно изражение. Аз самата не смеех да разкривам яростта си или да се отдам на истинските си емоции. Искаше ми се да седна до момичето, да го хвана за ръка и да се сприятеля с него, но бях принудена да се отдалеча от ужасната гледка.

Истината е, че никога не бях имала приятелка на моята възраст, въпреки че копнеех за такава.

В същото време обичах Бруклин и неговата магия. Градът бе моето училище, защото макар от 1894 г. да бяха влезли в сила законите за задължителното образование, все още никой не ги съблюдаваше строго и бе лесно да се избегне общественото обучение. Баща ми например изпрати бележка до борда на местното училище, че съм инвалид, и това бе прието, без да бъдат поискани никакви допълнителни доказателства. Кони Айлънд бе моята класна стая и тя бе чудесна.

Парковете бяха изградени от папиемаше, стомана и електричество и техният блясък се виждаше от мили разстояние, сякаш целият ни град бе приказна страна. Друго момиче в мо-

* Пахидерм (гр.) – „дебелокожо животно“, слон и др. подобни видове. – Б. пр.

ето положение би могло да направи стълба, накъсвайки завивката си на парчета, или да изплете въже от косата си, за да се спусне през прозореца и да изживее очарованието на тези брегове. Но всеки път, когато ми хрумваха подобни мисли на неподчинение, затварях очи и си казвах, че съм неблагодарна. Бях убедена, че майка ми – стига да бе още жива – щеше да се разочарова от мен, ако не правех това, което ми се казва.

Музеят на баща ми наемаше дузина и повече живи изпълнители по време на сезона. Всяко лято по няколко пъти на ден, следобед и вечер, в изложбата се изпълняваха чудновати номера, всеки разкриващ редките качества на човека. Не ми беше позволено да говоря с изпълнителите, въпреки че жадувах да чуя историите на живота им и да науча как се бяха озовали в Бруклин. Била съм прекалено малка, така казваше баща ми. Деца под десетгодишна възраст не се допускаха в Музея, защото се впечатлявали прекалено лесно. Баща ми ме включваше в тази чувствителна група. Ако някой от чудатите хора минеше покрай мен, трябваше да сведа очи, да преброя до петдесет и да се преструвам, че човекът не съществува. През годините те идваха и си отиваха, някои се връщаха за повече сезони, други изчезваха без следа. Никога не успях да опозная сиамските близначки, които бяха отражение една на друга, впечатляващи със своята бледност; нито мъжа със заострената глава, който обичаше да дремва между изпълненията си, или жената, чиято коса бе толкова дълга, че тя можеше да стъпва върху нея. Те всички си заминаха, преди да се науча да говоря.

Имах спомени как ги зървам бегло, крадешком, защото за мен тези хора не бяха ужасни, а уникални и очарователни, и страшно смели, дръзнали да разкрият своята тайна, най-съкровена същност.

Въпреки правилата на баща ми, щом станах по-голяма, всяка сутрин надзъртах през прозореца – точно по времето, когато изпълнителите пристигаха на работното си място, огрени от слънчевата светлина, мнозина, носещи плащове, независимо от топлото време, за да не може никой да ги види или да ги нападне. Баща ми ги наричаше „неговите чудеса“, но за останалия свят те бяха изроди. Криеха лицата си, за да не бъдат замеряни с камъни, някой да не извика полицията или децата да не се раз-

плачат от страх и изненада. По улиците на Ню Йорк бяха смятани за противни и богохулни създания и понеже нямаше закони, които да ги защитават, често ставаха жертви на насилие. Надявах се, че на нашата веранда, под сянката на крушовото дърво, намират поне малко покой.

Баща ми бе дошъл в тази страна от Франция. Наричаше се сам „професор Сарди“, но това не беше неговото име. Когато го питах как се казва наистина, той отговаряше, че няма значение и името му си е единствено негова работа. Всички си имаме тайни, казваше често и кимваше към ръкавиците на ръцете ми.

Вярвах, че баща ми е мъдър и гениален човек. Вярвах, че на света няма място като Бруклин, който за мен бе като рая, защото тук се случваха чудеса.

Професора имаше принципи, които другите биха могли да сметнат за странни – своя лична философия за здравето и физическото и духовното добруване. Той бе загърбил фокусите и бе преминал на страната на науката, която смяташе за много по-изумителна от номерата с карти или махането на глава. Затова бе станал колекционер на рядкото и необичайното, затова толкова стриктно криеше детайлите от личния ни живот. Всеки ден в менюто ни имаше риба, защото баща ми вярваше, че придобиваме качествата на това, което ядем, и за него бе важно да ям редовно риба, за да вкарам в организма си поне част от способностите на тези създания. Къпехме се в студена вода, която бе полезна за кожата и за вътрешните органи. Баща ми имаше закрыта вана, чиито крачета бяха във формата на животински лапи, в която с тръба се вкарваше въздух, за да мога да стоя във водата възможно най-дълго; скоро се къпех по час и повече. Трябваше само да си подавам от време на време главата над повърхността, за да дишам. Чувствах се удобно в тази природна стихия, почти като момиче риба, и скоро не усещах студа като другите, все повече и повече привиквах с температури, които биха накарали някои хора да измръзнат до кости.

През лятото с баща ми плувахме всяка нощ заедно в морето, борехме се с вълните чак до ноември, когато те ставаха прекалено ледени.

Няколко пъти почти стигнахме до залива Дед Хорс, на повече от пет мили* разстояние, далечно приключение дори за опитни плувци. Продължавахме упражненията си и през зимата, като тичахме по брега, за да увеличим капацитета на дробовете си. „За впечатляващо здраве се изискват впечатляващи усилия“, уверяваше ме баща ми. Той вярваше, че тичането ще укрепи здравето и силата ни, когато бе прекалено студено и не можехме да плуваме. Търчахме по плажа вечер, кожата ни лъщяха от потта и се стараехме да не обръщаме внимание на хората, навлечени с палта и шапки, които ни се смееха и ни крещяха една и съща глупава шега: „От какво бягате?“

„От вас“, измърморваше баща ми тихо. „Не си струва да слушаш глупаци“, казваше ми той.

Понякога валише сняг, но ние излизахме да тичаме, независимо от времето, защото режимът ни бе много строг. В такива снежни вечери се случваше да изостана зад него, за да се насладя на красотата на плажа. Доближавах до посипаната със сняг вода. Заснеженият бряг ме караше да си мисля за диаманти. Тези вечери ме омагьосваха. Приливите и отливите бяха бели като оголени от плътта кости, искрящи. Дъхът ми излизаше на струйка дим в мъглата и се издигаше нагоре в млечното небе. Снежинките падаха по миглите ми и целият Бруклин побеляваше като свят, намиращ се във вътрешността на стъклокълбо, като онези топки преспаниета. Всяка снежинка, която улавях, бе уникална, несравнима с никоя друга на света.

Косата ми бе черна и дълга и я носех на плитки, а държането ми бе сериозно и спокойно. Осъзнавах положението си в света и бях благодарна, че живея в Бруклин, моя дом, града, който самият Уитман бе обичал толкова много. Говорех добре и изглеждах по-голяма. Заради сериозното ми поведение и характер, малцина биха предположили, че още нямам десет години. Баща ми предпочиташе да нося черно дори през лятото. Казваше ми, че във френското село, в което бе израснал, всички момичета се обличали така. Предполагах, че някога, много отдавна, когато се бе влюбил в онова младо момиче, майка ми, тя също бе носила такива дрехи. Може би му напомнях за лю-

бимата му, когато се обличах в черна рокля, подобна на нейната. По нищо друго обаче не приличах на мама. Татко казваше, че тя е била много красива, с медноруса коса и благ нрав. Аз бях чернокоса и доста обикновена. Когато поглеждах грозния крив кактус цереус, който татко държеше в дневната ни, често си мислех, че приличам по-скоро на това растение, с неговите сиви възлести стъбла. Баща ми казваше, че този вид кактуси цъфти веднъж годишно, нощем и за много кратко, с великолепни цветове, но аз винаги спях, когато това се случваше, и не му вярвах особено.

Бях свенлива, но притежавах и любопитна страна, въпреки че безброй пъти ми бе казвано, че любопитството може да съсипе едно момиче. Чудех се дали съм наследила тази черта от майка си. Нашата икономка Морийн Хигинс, която ме бе отгледала, често ме предупреждаваше, че трябва да пазя мислите си чисти и да не задавам прекалено много въпроси, или умът ми ще почне да блуждае. И все пак самата Морийн често гледаше унесено, когато ме напътстваше така, което ме караше да мисля, че тя не следва своите съвети. Когато Морийн започна да ми позволява да излизам сама на покупки и да ѝ помагам в пазаруването, аз обикалях по уличките на Бруклин, стигайки чак до Брайтън Бийч, който бе на повече от миля разстояние. Харесваше ми да присядам до доковете и да слушам рибарите въпреки грубия език, който използваша, защото те разказваха за пътешествията си по света, а аз не бях ходила дори до Манхатън – а бе толкова лесно, само трябваше да пресека Бруклинския мост или другия, по-новия, блестящия Уилямсбъргски мост.

Макар да притежавах търсеца душа, винаги се подчинявах на правилата на Професора. Баща ми настояваше да нося бели памучни ръкавици през лятото и кремави ръкавици от ярешка кожа, когато застудееше. Приемах това правило и изпълнявах каквото ми се наредеше, въпреки че ръкавиците запарваха в топлиите летни дни, а през зимата ми жулеха кожата и оставяха червени следи по нея. Ръцете ми имаха деформация, беше ми по рождение, и разбирах, че татко не иска хората да се отнасят към мен със същото отворачение, което изпитват към живите чудеса, наемани в нашия музей.

* 1 миля = 1.609 м. 5 мили са равни приблизително на 8 км. – Б. пр.